

Heemkunde Boxtel

Boxtel Kroniek

Heemkunde Boxtel en Erfgoedvereniging Kèk Liemt

Heemkunde Boxtel

april 2026

VOORWOORD

Heemkunde Boxtel

Door Henk van Beers, voorzitter Heemkunde Boxtel

Aan het einde van het eerste bezettingsjaar, op 21 december 1940, roept pastoor Binck in het *Noordbrabantsch Dagblad 'Het Huisgezin'* alle Brabanders op om heemkundige kringen op te richten. Hij vreest dat de NSB onze afkomst en cultuur wil beïnvloeden en vindt het daarom belangrijker dan ooit om de lokale identiteit te beschermen. Die oproep raakt een snaar bij voormalig Bosschenaar Piet Dorenbosch, sinds 1937 woonachtig in Boxtel. Hij vermoedt dat ook hier behoefte bestaat aan een heemkundige kring en neemt het initiatief om inwoners te enthousiasmeren. Dit leidt tot een drukbezochte bijeenkomst in 'De Ark', waar de belangstelling overweldigend blijkt. Op 12 maart 1941 wordt dan ook de *'Heemkundige Studiekring voor Boxtel en Omgeving'* officieel opgericht: de eerste kring die zich aansluit bij Brabants Heem. Al snel melden zich tientallen leden, een duidelijk bewijs van lokale betrokkenheid. Helaas is het succes van korte duur. Op 22 juli 1941 ontvangt het bestuur bericht van hogerhand dat de kring geen toestemming krijgt om zijn werkzaamheden voort te zetten, deze zijn immers 'niet in het belang van de openbare orde.' De Duitse bezetter legt de activiteiten daarop per direct stil; een grote teleurstelling voor bestuur en leden. Direct na de bevrijding van Boxtel in oktober 1944 komt het verenigingsleven langzaam weer op gang en de heemkundige kring behoort tot de eerste verenigingen die haar

activiteiten hervatten. Op 5 maart 1945 vindt, opnieuw in 'De Ark', de heroprichtingsvergadering plaats. Ondanks de kou is de opkomst groot; het enthousiasme bevestigt de behoefte bij de Boxtelse bevolking om de lokale geschiedenis levend te houden.

En dat deze heroprichting geen eendagsvlinder is, bewijst de tijd. Kijken we naar de dag van vandaag, deze maand precies 85 jaar na de eerste oprichtingsbijeenkomst, dan zien we dat Heemkunde Boxtel nog steeds springlevend is: een krachtige vereniging met een groeiend aantal leden én activiteiten. Ook deze editie van de Boxtel Kroniek draagt daaraan bij, met artikelen over lief en leed uit het verleden, maar ook met aandacht voor het heden én de toekomst. De jaarvergaderingsstukken van 16 april getuigen daarvan, net als de aangekondigde lezingen, het verblijf op Lindendrust, de wederwaardigheden van meester-schilder Franz Knirsch, het reilen en zeilen van het Waterschap, het boeiende verhaal van 't Strooike in Liempde, de oorlog in Kasteren en het in memoriam voor *'bezige bij'* Ruud van Nooijen. Noteer bovendien alvast de datum van 11 juni, 13.30 uur in de Bon Salon. U bent als trouw lid van harte welkom om samen met ons 85 jaar Heemkunde Boxtel te vieren. Kom luisteren, kijken, bijpraten, ontdekken, herinneren, en vooral: genieten.

Op 12 maart 1991 viert de Boxtelse Heemkundekring het 50-jarig bestaan van de kring.

De Heemkundekring werd op 12 maart 1941 opgericht in De Ark in de Kloosterstraat. (huidige Prins Bernhardstraat) door Piet Dorenbosch en Antoon van Helmond.

Op de foto: v.l.n.r.: Jan Clercx, Toos Clercx, secretaris Toos van Haaren, voorzitter Jan Spoorenberg, Anita Segers, Irene Spoorenberg en Gied Segers

Jaarvergadering donderdag 16 april 2026

We blikken nog eenmaal terug op het jaar 2025 en richten daarna onze ogen op de toekomst. De jaarvergadering, oftewel de algemene ledenvergadering, wordt gehouden op donderdag 16 april 2026 om 20.00 uur in de zaal van Grand Café Rembrandt te Boxtel. U bent van harte uitgenodigd om hierbij aanwezig te zijn.

AGENDA

Welkom en opening van de jaarvergadering door voorzitter Henk van Beers

Notulen van laatste jaarvergadering 13 maart 2025

Het verslag van de jaarvergadering van 2025 staat in de Boxtel Kroniek van augustus 2025, is te vinden op onze website www.heemkundeboxtel.nl onder agenda/nieuwsbrieven en er liggen kopieën op de tafels tijdens de jaarvergadering.

Financieel verslag over 2025

U vindt het financieel jaarverslag op de tafels tijdens de jaarvergadering.
Uitleg over ANBI-status

De controlecommissie

De controlecommissie over het jaar 2025 bestaat uit Ben Kuilman en Christine van der Heijden-van der Eerden. Verslag van de commissie en verkiezing nieuwe controlecommissie

Overzicht huidige bestuur

Het bestuur bestaat uit: voorzitter Henk van Beers (aftredend); secretaris Christ van Eekelen; penningmeester Nellie van den Brandt-Boselie; leden Gerard Buiks; Harrie van den Berg (aftredend); Jouke Vis (vice-voorzitter) en de aspirant-bestuursleden Bert Verdonk en Jan van de Sande.

Bestuursaanlegenheden

Rooster van aftreden. Volgens het rooster treden Harrie van den Berg en Christ van Eekelen af. Harrie van den Berg stelt zich niet meer herkiesbaar. Christ van Eekelen stelt zich weer voor een bestuursperiode beschikbaar. Het bestuur draagt twee leden voor om gekozen te worden als bestuurslid. Dat zijn Bert Verdonk en Jan van de Sande. U bent in deze algemene ledenvergadering in de gelegenheid uw stem uit te brengen op de herbenoeming van bovengenoemd bestuurslid en op de benoeming van beide aspirant bestuursleden. Wilt u ook een bestuurlijk steentje bijdragen aan onze vereniging, dan kunt u dit aangeven bij secretaris Christ van Eekelen tot uiterlijk 9 april 2026. Buiten het rooster treedt voorzitter Henk van Beers af, wegens een verhuizing naar 's-Hertogenbosch. Als Jan van de Sande door de ledenvergadering tot bestuurslid wordt gekozen zal hij het penningmeesterschap van Nellie van den Brandt-Boselie overnemen.

Meerjarenbeleidsplan

Er zal uitleg gegeven worden over het meerjarenbeleidsplan 2026-2029 en over de besteding van het ontvangen legaat van €100.000,-

Begroting en programma voor 2026

Het bestuur stelt voor om de contributie voor het jaar 2026 ongewijzigd te laten. De hoogte van de contributie werd in 2024 door de algemene ledenvergadering vastgesteld op 25 euro per jaar, over te maken op NL79RABO0128712880 t.n.v. Heemkunde Boxtel.

Overzicht van de ledenactiviteiten in 2025:

Lezingenprogramma Heemkunde Boxtel

Het afgelopen jaar organiseerde Heemkunde Boxtel zes boeiende lezingen:

- **Januari:** Maria van Deutekom hield een lezing

over volksverhalen en heksen

- **Februari:** Rob van de Laar uit 's-Hertogenbosch verhaalde over de historie van het carnaval.

- **April:** Simon van Wetten hield een 'criminele' lezing
- **September:** Karel van den Aker vertelde over de geschiedenis en genealogie van Eligius van den Aker, die we kennen van het Bloedmirakel.
- **Oktober:** Piet Pruijssers had een adembenevend verhaal over het Nationaal Monument Kamp Vught
- **November:** Ineke Strouken sloot het lezingen seizoen af met een luchtig verhaal met als titel 'Het tuinpad van mijn vader'

Drukbezochte lezing door Karel van den Aker over Eligius van den Aker

Kleine excursies

Op 12 april brachten we een bezoek aan 't 'Koffiehoos' bij 'Jan's Classics' aan de Slophoosweg in Olland. Een combinatie van Oldtimermuseum en een koffie- en theetuin.

Grote Excursie 2025

Dit jaar stond de jaarlijkse excursie in het teken van een bezoek aan de Belgische stad Mechelen. Door te weinig aanmeldingen moest de reis helaas gecancelled worden. De reiscommissie bestond uit Ellen van Giersbergen, Elly van Hellemond-Hendriks, Wilbert Steenbakkers.

Heemkundepluim

De Heemkundepluim 2025 ging naar het MUBO. Het uitgebreide juryrapport kun je terugvinden op onze website. De juryleden waren Harrie van den Berg, Wilbert Steenbakkers, Jan van de Sande, Wim Ketelaars en Boudewijn Mijjer.

Website blijft populair

De website van Heemkunde Boxtel (www.heemkundeboxtel.nl) trekt steeds meer bezoekers. In 2025 vonden 12.000 mensen hun weg naar de site, goed voor 30.000 bekeken pagina's. Naast complimenten over de inhoud en vormgeving wordt de site continu aangevuld met nieuwe informatie. Hoewel 91,5% van de bezoekers uit Nederland komt, weten mensen uit maar liefst 57

landen ons te vinden. België, de VS, Duitsland en Canada maken de top-5 compleet. Dik Bol beheert de site, met hulp van Christ van Eekelen en Hans Mestrum.

Beeldbank Boxtel: een schatkamer aan foto's

Met meer dan 72.000 foto's van (oud) Boxtel blijft de beeldbank (www.beeldbankboxtel.nl) een ware trekpleister. Vorig jaar telden we 23.653 bezoekers, die samen 264.679 foto's bekeken. Elke maand worden nieuwe foto's toegevoegd. Beheer: Dik Bol (systeem) en Christ van Eekelen (data).

Boekenbank: een unieke collectie

Onze boekenbank bevat 790 titels, in te zien in de Heemkamer (bibliotheek Burgakker). Via www.boekenbankboxtel.nl kun je de volledige catalogus bekijken. In 2025 trok de boekenbank 2459 bezoekers, die 2.100 titels raadpleegden. Sinds 2023 kunnen leden boeken lenen, wat vorig jaar een groot aantal keer gebeurde. Beheer: Dik Bol (systeem) en Christ van Eekelen (data).

Bidprentjesbank groeit door

Eind 2025 telde de bidprentjesbank meer dan 10.000 bidprentjes www.bidprentjesboxtel.nl. In totaal bezochten 5.000 mensen de database, waarbij ze 40.000 prentjes bekeken. Heb je zelf prentjes die je wilt laten scannen? Neem contact op met onze secretaris. Beheer: Dik Bol (systeem) en Wilbert Steenbakkers (data).

Filmbank Boxtel

Eind 2025 telde de Filmbank 394 films, die dat jaar 3.000 bezoekers trok. Deze bezoekers bekeken 8761 films. Deze unieke collectie, veelal uit de archieven van Guus Bekooy en Hans van Liempt, is te bekijken via www.filmbankboxtel.nl. Beheer: Dik Bol (systeem) en Hans Mestrum (data).

Rabo Club Support

Dankzij jullie stemmen tijdens de Rabo Club Support-actie ontving Heemkunde Boxtel in november 2025 een mooie bijdrage van € 317,00. Bedankt voor jullie support!

Podcast en expositie

In opdracht van Heemkunde Boxtel is een podcast tot stand gekomen over een oorlogsverhaal, dat zich grotendeels afspeelt in de bossen van Sparrenrijk. Gekoppeld aan de podcast werd in de bibliotheek een expositie gebouwd, in de vorm van een zweefvliegtuig. Deze expositie groeide elke maand een stukje, gelijk met het uitbrengen van weer een

nieuwe aflevering van de podcast. De opbouw en uitbreiding van de expositie was in handen van Marlies Germanus (bibliotheek) en Christ van Eekelen (Heemkunde Boxtel). Tot nu toe werd de podcast meer dan 30.000 keer beluisterd.

U kunt de podcast nog steeds beluisteren op: <https://app.springcast.fm/podcast/verborgenbevrijders> of via de website www.heemkundeboxtel.nl

Expositie 'Sprekende stenen'

Van 1 september tot 31 december 2025 werd in de bibliotheek een expositie gehouden met als titel 'Sprekende stenen'. Het betrof een selectie foto's uit een collectie van meer dan 100 (eerste) stenen, die elk een verhaal vertellen.

Expositie 'Sprekende stenen' in de bibliotheek

Heemkundige Encyclopedie over Boxtel

Ben Ophof schreef een Boxtelse encyclopedie van 507 pagina's, die u kunt vinden op de website van Heemkunde Boxtel. <https://heemkundeboxtel.nl/dorpsgeschiedenis/algemeen/encyclopedie/>

Toegang tot het archief

Sinds 2021 is ons archief gevestigd in de bibliotheek aan de Burgakker. De index is online beschikbaar en iedere vrijdagochtend kun je van 10.00 tot 13.00 uur hier verder onderzoek doen.

Archeologie: meer dan opgravingen

De archeologie werkgroep heeft een druk 2025 achter de rug, incl. hoopgevend overleg met de gemeente. Op 8 februari werd de expositie over de vondsten onder de vloer van Stapelen feestelijk geopend.

Samen met de ArcheoHot Spot hebben we twee cursusdagen georganiseerd over het bepalen van de ouderdom van aardewerk. Ook de andere acht zaterdagdagen kwamen in het Oertijdmuseum telkens

tussen de 15 en 25 enthousiastelingen meehelpen en meepraten.

Het team bestaat uit Dik Bol, José Poort, Gerard Buiks, Cor van Vught, Carlo Spee, Jaap van der Woude, Karlijn de Wild en René Fraaije.

WUBBB

Harrie van den Berg vertegenwoordigt Heemkunde Boxtel in de Werkgroep Uitvoering Bestemmingsplan Buitengebied Boxtel, die advies geeft over beleid en uitvoering in het buitengebied.

Boxtel Kroniek: uw verhalen zijn welkom

De Boxtel Kroniek, van Heemkunde Boxtel en Erfgoedvereniging Kèk Liemt, bracht in 2025 vier edities uit, met samen meer dan 55 artikelen. De redactie, Hanneke van der Eerden, Nellie van den Brandt-Boselie, Nel van Doorn, Frank van Doorn en Christ van Eekelen, nodigt u uit om verhalen in te sturen. Heeft u hulp nodig? Wij denken graag mee.

Heemkamer: ontmoetingsplek voor historie

De Heemkamer is dé plek voor vragen en het inleveren van oude foto's. Deze worden na digitalisering toegevoegd aan ons archief of netjes teruggebracht. De Heemkamer is iedere vrijdagochtend geopend van 10.00 tot 13.00 uur in de bibliotheek aan de Burgakker.

Fotowerkgroep: digitale archivering

Onze Heemkundefotograaf Rini van Oirschot digitaliseert oude edities van *Onze Kerkklokken* en *Brabants Centrum*. Je vindt deze jaargangen op onze website:

www.heemkundeboxtel.nl.

De allereerste editie van het Brabants Centrum, 1 december 1944

Podwalk Tijdreis door Boxtel.

Samen met de gemeente Boxtel werd een podwalk ontwikkeld, die je laat meeslepen door boeiende verhalen, stemmen en het erfgoed dat Boxtel zo bijzonder maakt. Het betreft een GPS-gestuurde audiotour van 3,1 km die je in ongeveer 90 minuten kunt lopen. De start is bij het station. Download de app 'Podtrips' via de appstore of in de Google Playstore.

'Strooike' markeerde tot midden jaren '60 Liempds sterfhuus

Door Arnold van den Broek

Als correspondent van het Brabants Dagblad in de jaren 90 van de vorige eeuw schreef ik tal van verhalen in de rubriek 'Stille Getuigen'. Beelden, markante panden, straatnamen, gevelstenen, tal van onderwerpen die de vraag oproepen: Hoe zat dat ook al weer?

Regelmatig scroll ik in de beeldbank van zowel Boxtel als Liempde op zoek naar... herinneringen. Een daarvan, wat als kind indruk op me maakte, was het zogeheten 'strooike' dat in de jaren '60 voor de deur met gesloten luiken stond voor een huis even verderop bij ons in de straat. Frans Kluitmans was overleden. De aanzeggars uit de buurt kwamen dat deur aan deur vertellen. Ook bij mijn ouders. 'Frans Kluitmans is dood' zei mijn vader. En als dirigent van het gregoriaans kerkkoor in Liempde wist hij dan dat de uitvaartmis gezongen moest worden. Frans Kluitmans is dood. Mijn eerste gedachte daarbij. 'Hè hè dan snijdt hij gelukkig niet meer onze voetballen aan flarden' als die weer eens in zijn voortuintje belandde. Want dat deed Frans. Loerend vanachter het vensterraam rende hij steevast naar buiten wanneer

een voetbal, vaak van plastic, in zijn domein belandde. Een ferme snee met een vlijmscherp mes bezegelde dan het lot van ons voetbalplezier. Voor even dan, want de volgende dag togen we weer naar het zandveldje voor zijn huis en waagden wij een nieuwe poging. Met de dood van Frans waren we verlost van zijn kwelling, maar wat deden die drie plankjes daar met een busseltje stro voor zijn huis? Het maakte een onuitwisbare indruk op mij. Zo zelfs, dat ik midden in de jaren 90 van de vorige eeuw er een artikel over schreef in de krant en ik voor dit artikel in de Boxtel Kroniek weer eens fotonummer hkb04303 van de beeldbank Boxtel opzocht. Twee aanzeggars met zogeheten treurdoeken. Het begrip aanzegger kende ik, maar de treurdoeken die heb ik in Liempde nooit gezien. Was het een lokaal gebruik? Het strooike zeker. Het markeerde in vele dorpen vaak het straatbeeld met verschillende uitingen.

'Het initiatief van destijds de Liempdse parochie Sint Jans Onthoofding om aan de vooravond van Allerzielen nabestaanden van overleden parochianen uit het afgelopen jaar actiever te betrekken grijpt terug naar de periode dat met name de begeleiding rond het heengaan een intensieve burenplicht was.' Daar begon ik mijn artikel Stille Getuigen destijds mee.

Sterfhuus

Kwam een zieke vroeger te overlijden dan veranderde het voorhuis in een sterfhuus. De vensters werden 'aangezet' en bleven dicht tot na de begrafenis. De spiegel in d'n herd -het woonvertrek- werd omgedraaid en de klok stilgezet. D'n herd mocht niet 'gezand' worden en bladeren die van de bomen op de misse vielen werden niet met de hark opgeschaard. Ook kwam er een 'strooike' voor het sterfhuus. 't Strooike stond een eindje van de stoep van de voordeur af. Voor het mansvolk rechts en voor het vrouwvolk links van de deur.

Dit gebruik gaat terug op een bepaling van de Bossche magistraat van 16 september 1661 waarin werd bepaald dat voor alle sterfhuizen, zolang het lijk boven aarde stond, een bos stro gelegd moest worden met stenen daarop. Deze stenen dienden praktisch om het wegwaaien van de strobossen tegen te gaan. Voor jonge mensen diende men drie en voor volwassenen vijf zogeheten 'rauwe stenen' te plaatsen. De buurt was er voor het aanzeggen van de rozenkrans die drie avonden op rij in het sterfhuus bij de overledene werd gebeden. En als de familie het op prijs

*In Boxtel en nog enkele andere plaatsen zorgen de burens voor de begrafenis van een overledene, waardoor veel onaangename zorgen van de treurende familieleden worden weggenomen. De burens dragen niet alleen de overledene van het sterfhuis naar de kerk en vandaar naar het kerkhof, maar gaan ook het overlijdensbericht van huis tot huis aanzeggen waarbij zij de z.g. treurdoeken meedragen
Op de foto: Franciscus van den Brandt, smid en Antonius Bullens, kapper als aanzeggers bij Stationsstraat 24 in Boxtel*

stelde werd er door de buurt bij de overledene, die thuis in de 'goei kamer' stond opgebaard, gewaakt tot de dag van de uitvaart.

Rood

Rond 1775 meldt de Bossche bestuurder Van Heurn dat in zijn tijd 'de strooyen' sierlijker uitgevoerd waren dan in de begintijd. Het strooike bestond toen inmiddels uit een busselke stro en de stenen waren inmiddels vervangen door plankjes, die overigens nog wel stenen werden genoemd. Voor gehuwden werden strobossen gebruikt met vijf touwtjes en riemen, voor vrijgezellen werden drie trouwtjes, riemen en plankjes gebruikt.

Het formaat van de strobossen varieerde naar gelang de leeftijd van de overledene. Het gebruik om het strooike te plaatsen was, met name in oost-Brabant, in vele plaatsen gangbaar. De uitvoering verschilde nog wel eens van plaats tot plaats.

Symboliek

Zo kende Liempde tot midden jaren '60 van de vorige eeuw een zwart geverfde houten schraagske waarin een bos stro werd gelegd, omwonden met vier zwarte linnen banden. Tegen het stobundeltje werden aan de voorkant drie en aan de achterkant twee plankjes met een witte bles ge-

plaatst. Bij ongetrouwden stopte men tussen het stro ook weer twee palmtakjes. Voor kinderen bleef het bij drie stenen, waartussen twee groene palmtakjes met papieren slingers prijkten. De symboliek van het strooike was hierin gelegen dat het, naast de toegeschreven afwerende kracht, ook model stond voor het natuurlijk afsterven. Stro was bovendien op het platteland ruim voor handen en uitermate geschikt om lijkvocht op te nemen. Na bewezen diensten was het tevens gemakkelijk te verbranden.

De praktische en symbolische betekenis van het stro verklaart voorts waarom dit materiaal in de vorm van het strooike in deze streek het teken bij uitstek werd van de dood.

In januari 2011 werd, in en door het buurtschap Vriilkhoven, de traditie van het plaatsen van het strooike in ere hersteld na het plotseling overlijden van voormalig uitgever Peter van der Velden, destijds woonachtig op Hollands Diep 1. Van der Velden had een voorliefde voor oude Brabantse tradities en liefde voor de kunst. Een jaar later, op 1 maart 2012, kwam Ben Strik tragisch om het leven tijdens een noodlottig ongeval aan huis. Ook toen deed het Vriilhovens strooike helaas weer dienst. Nota bene op de plek die in onze contreien bekend staat als 'De hemel.' 'Het kan verkeren.' zei Bredero eens.

De laatste reis van Dirk van der Hulst

Door Harrie Raaimakers

In het Nationaal Archief (inv 203440A) ligt het Rapport dat agent H. Poirters uit Boxtel op 2 maart 1946 schreef over het onderzoek naar de identificatie van Dirk van der Hulst. Hij ondervraagt daarbij twee getuigen, namelijk Marinus Johannes Stoof, landbouwer en wonend in Kasteren te Liempde, getuige 1 en als getuige 2 Adrianus Hendricus van der Hulst, de vader van Dirk, landbouwer, die in Venray woont.

Getuige 1 vertelt dat op zondag 8 oktober 1944 een zeer vermoeide Dirk van der Hulst om vijf uur 's middags opduikt bij hem, landbouwer Stoof in het gehucht Kasteren bij Liempde. Hij vraagt of hij op de boerderij mag overnachten. Aan Stoof vertelt hij dat hij op 2 oktober 1944 uit kamp Amersfoort is gevlucht. Hij zit hier een straf uit voor graansmokkel.

In de namiddag van dinsdag 10 oktober 1944 verlaat hij de boerderij, omdat hij terug wil naar zijn ouderlijk huis in Venray. Hij probeert via Olland door de Duitse linie te komen, maar dat mislukt. Woensdag 11 oktober is hij alweer bij Stoof terug. De Duitsers hebben hem opgepakt en voor verhoor naar Olland overgebracht. Daar geeft hij op dat hij 'Dirk Peters' heet, geëvacueerd is naar Boxtel en door de linie wil gaan om in Sint-Oedenrode naar zijn vee te gaan kijken. Veel boeren uit die streek zijn vanwege de oorlogssituatie naar Boxtel uitgeweken en de bezetter heeft aangekondigd dat iedere burger die in het spergebied wordt aangetroffen, zal worden 'erschossen'. Maar Dirk heeft geluk, de Duitsers geloven hem en laten hem gaan.

Op zaterdag 14 oktober 1944 vertrekt Van der Hulst opnieuw. Ditmaal is hij in gezelschap van Wilhelmus Verhoeven en Adrianus van de Wetering, twee jonge fabrieksarbeiders uit Sint-Oedenrode, die enkele dagen op Kasteren bij Stoofs buurman Van Hal ondergedoken zijn geweest en naar hun woonplaats willen terugkeren. Ze hebben het plan onder Olland langs de Dommel door de frontlijn te ontsnappen naar Sint Oedenrode.

Later hoort Stoof dat de Liempdse Pastoor Kluijtmans via een Duitse officier op de hoogte is gebracht dat drie personen, waaronder ene

'Dirk Peters', in de nacht van 14 op 15 oktober aan de frontlijn zijn doodgeschoten. Stoof geeft de pastoor Dirks echte naam en het adres dat Van der Hulst bij hem heeft achtergelaten.

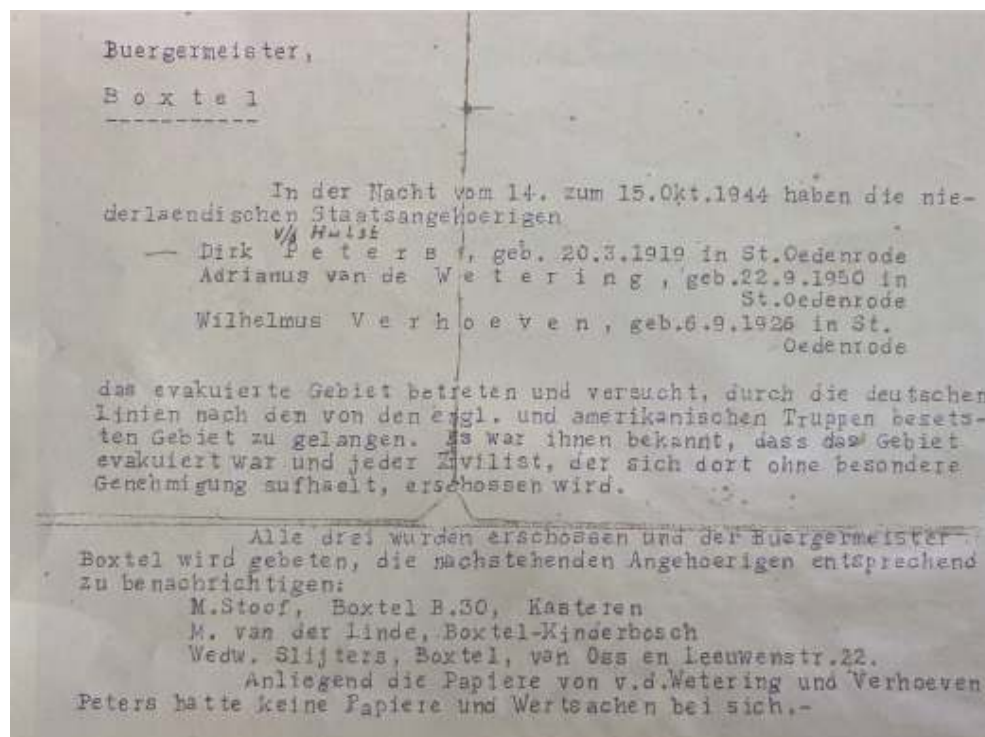
Jeugdfoto van Wilhelmus Verhoeven
Foto: Brabants Historisch Informatie
Centrum - Brigitte Verhoeven

Dit blijkt het adres te zijn van zijn vader.

Getuige 2 verklaart dat zijn zoon inderdaad is gearresteerd voor graansmokkel en daarvoor veroordeeld is. Ook het signalement dat Stoof aan agent Poirters heeft opgegeven komt gedeeltelijk overeen. Wel heeft

Dirk tegen Stoof gezegd dat hij ongehuwd is, maar hij blijkt getrouwd te zijn.

Wilhelmus Verhoeven is 18 jaar, Adrianus van de Wetering 25 jaar en Dirk van der Hulst 23 jaar wanneer zij door de Duitsers geëxecuteerd worden. De exacte locatie van hun laatste rustplaats is nooit vastgesteld, vermoedelijk liggen ze 'ergens' tussen Kasteren en Olland begraven.

Heemkunde Boxtel 1941 - 2026

85 jaar Heemkunde Boxtel – Dat vieren we samen!

Op **12 maart 1941** werd **Heemkunde Boxtel** opgericht.
En dat betekent dat wij dit jaar ons **85-jarig jubileum** vieren!

Dat bijzondere moment laten we natuurlijk niet ongemerkt voorbijgaan. Daarom nodigen wij alle leden en hun partners van harte uit voor een feestelijke middag, tijdens het Dorpsfeest, in de sfeervolle **Spiegel tent Bon Salon**, gelegen in het park van **Kasteel Stapelen**.

Donderdag 11 juni 2026
13.30 – 17.00 uur

85

U kunt rekenen op een sprankelend programma vol muziek én interactie. Speciaal voor deze feestelijke gelegenheid treedt **Two of Us** op – twee van onze eigen heemkundeleden, die met hun vertolkingen van Beatles-nummers wereldwijde bekendheid hebben. Een optreden om naar uit te kijken! En wij zorgen voor een hapje en een drankje.

Wilt u erbij zijn?

Meld u dan aan **vóór 1 juni** via secretaris@heemkundeboxtel.nl en geef daarbij aan of u alleen komt of samen met uw partner. Dit kan ook op vrijdagochtend in de Heemkamer in de bibliotheek

Samen maken we er een onvergetelijke middag van.
U bent van harte welkom!

jubileum

Two of Us, Adrie van Osch en Jos Vervoort. Foto Niek van Dartel

Waterschap De Dommel: een noodzakelijk instituut

Door Frans Peijnenburg

Het waterschap De Dommel werd in 1863 opgericht door de provincie Noord-Brabant. Aanleiding vormde de voortdurende overlast van de rivier de Dommel, die in lange, natte winters regelmatig buiten haar oevers trad. Het nemen van maatregelen om overstromingen te voorkomen was destijds de belangrijkste taak. Over deze vroege periode schreef Henk van Beers reeds in het januarinumnummer van *Boxtel Kroniek*.

Het waterschap kent een hoofdbestuur en een dagelijks bestuur. Aan het hoofd staat de watergraaf, die bij koninklijk besluit wordt benoemd. Tegenwoordig heeft Waterschap De Dommel een tweedelige taak:

1. het beheer van waterstanden in beken en sloten;
2. de zuivering van riool- en afvalwater.

Waterbeheersing

Het beheer van beken en sloten behoort al sinds de oprichting tot de kerntaken van het waterschap. Dit gebeurt met behulp van stuwen en (polder)gemalen. Het doel is om het grondwaterpeil zowel in de winter als in de zomer zo constant mogelijk te houden.

In de winter moet overtollig water worden afgevoerd, terwijl in de zomer het water juist zoveel mogelijk wordt vastgehouden. Stuwen spelen hierbij een belangrijke rol. Waar vroeger handbediende schuiven werden gebruikt, gebeurt de regeling van het waterpeil tegenwoordig grotendeels automatisch.

Poldergemalen zorgen ervoor dat oppervlaktewater met behulp van pompen wordt verplaatst naar regenwaterbuffers, beken, rivieren of sloten.

Zuivering van rioolwater

In 1950 kreeg het waterschap er een zeer belangrijke taak bij: de zuivering van riool- en afvalwater. Tot die tijd werd huishoudelijk afvalwater uit toiletten en keukens vaak rechtstreeks op een sloot of de Dommel geloosd. Met de aanleg van rioleringen in de straten werden woningen hierop aangesloten.

De route van het huishoudelijk afvalwater – toilet-, was- en douchewater, water van was- en afwasmachines en keukenafvoer – verloopt als volgt:

woning → riool → rioolgemaal → rioolwaterzuiveringsinstallatie → oppervlaktewater → zee

In dit artikel wordt al dit huishoudelijk afvalwater aangeduid met de verzamelnaam *rioolwater*.

Een rioolstelsel is zo aangelegd dat het water naar een lager gelegen punt stroomt. Op zo'n punt be-

vindt zich een rioolgemaal, meestal een klein gebouw met een natte en een droge ruimte. In de natte ruimte (de kelder) komt het rioolwater binnen. In de droge ruimte bevindt zich de besturing, terwijl in de pompkelder ten minste twee pompen staan die het rioolwater doorvoeren naar een zuiveringsinstallatie. Na zuivering wordt het water geloosd op het oppervlaktewater, zoals een rivier of beek.

Rioolgemaal Foto: open bron

Schoon oppervlaktewater

In de toekomst zal oppervlaktewater steeds vaker worden gebruikt voor de productie van drinkwater. Dat betekent dat dit water steeds schoner moet worden. Stoffen zoals medicijnresten, drugs en landbouwbestrijdingsmiddelen moeten zoveel mogelijk worden verwijderd.

Waterschap De Dommel beheert momenteel 61 rioolgemalen, 8 rioolwaterzuiveringsinstallaties en ongeveer 60 poldergemalen, inclusief stuwen.

Oud-topman van ASML, Peter Wennink, stelde onlangs dat de betrouwbaarheid van de waterkwaliteit in de toekomst een even groot probleem kan worden als het huidige stikstofvraagstuk. In het licht van drinkwaterwinning uit oppervlaktewater is die constatering goed te begrijpen.

Wat wel en niet in het oppervlaktewater mag terecht komen, is in grote lijnen vastgelegd in de Europese **Kaderrichtlijn Water (KRW)**, die sinds 2000 van kracht is en in Nederland is opgenomen in de Waterwet. Deze richtlijn heeft als doel schoon en gezond oppervlakte- en grondwater te realiseren en te be-

houden. Ook het zuiveringsproces van rioolwater moet hierop worden aangepast. Dat vraagt om nieuwe zuiveringstechnieken en aanzienlijke investeringen. Een nadere beschrijving van dit proces kan in een volgend artikel aan bod komen. Daarnaast is het mogelijk om via de afdeling voorlichting van het waterschap een excursie aan te vragen.

Rioolwaterzuiveringsinstallatie Boxtel – Waterschap De Dommel

Taken en verantwoordelijkheden

Het waterschap is verantwoordelijk voor een duidelijk afgebakend gebied. De inwoners van dat gebied dragen via de waterschapsbelasting bij aan de kosten.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het transport van rioolwater. Het onderhoud van sloten is de verantwoordelijkheid van de eigenaar van het aangrenzende perceel; het waterschap houdt hier toezicht op. Daarnaast verzorgt het waterschap de reiniging en het oeveronderhoud van beken en watergangen in het stroomgebied van de Dommel.

Voorheen beschikte het waterschap over een eigen laboratorium, waar watermonsters werden onderzocht om de werking van de zuiveringsinstallaties te controleren. Tegenwoordig gebeurt dit onderzoek om kostenredenen centraal op landelijke schaal.

De aanhef van dit artikel luidt: *Waterschap De Dommel als instituut*. Dat instituut blijkt een organisatie met omvangrijke en veelzijdige taken, die van groot belang zijn voor zowel het verleden als de toekomst van ons gebied.

Foto onder: Het gemeenschappelijk laboratorium van de waterschappen De Dommel en Aa en Maas verdween in 2013 uit Boxtel. Om kosten te besparen worden laboratoria van de negen waterschappen in Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland samengevoegd tot drie vestigingen: Breda, Tiel en Leiden. Op de foto: Kroonprins Willem-Alexander nam tijdens de opening van het waterschapshuis in maart 1996 ook een kijkje in het duurste deel van het imposante gebouw. Hier ziet hij hoe laborante Corine de Vos aan het werk is. Op de achtergrond kijken toenmalig burgemeester Jan van Homelen en commissaris van de koningin Frank Houben toe. Foto: Piet van Oers, Brabants Centrum

Boxtel, een bespiegeling waard

Door Henk van Beers

Bij mijn vertrek als voorzitter van Heemkunde Boxtel wil ik een bespiegeling delen: Heemkunde richt zich op het terugkijken, het bewaren van wat dreigt te verdwijnen en het doorgeven van wat betekenis heeft. Het heden staat nooit stil; het is opgebouwd uit het verleden en de keuzes die wij maken. Vandaag richt ik mijn blik graag op de toekomst, naar het Boxtel van 2046. Niet als voorspelling, maar als oefening in verbeeldingskracht. Wat voor dorp wil Boxtel zijn? En hoe zou dat eruitzien wanneer we de lijn van ons verleden doortrekken naar de toekomst? Ik stel me voor dat ik in de schoenen stap van een denkbeeldige bewoner van Boxtel ergens in 2046, een jaar dat misschien niet voor iedereen weggelegd is, maar waarvan ik geloof dat het nu al zichtbaar wordt in de keuzes die we vandaag maken.

De Dommel is buiten haar oevers getreden, Eindhovenseweg

Het is nog vroeg wanneer ik de voordeur open. Boven de Dommel hangt een zilveren sluier van ochtendlicht: licht, doorzichtig, bijna ademend met de eeuwen die eronder liggen. Waar ooit zandzakken lagen bij dreigende overstromingen, strekt zich nu het Dommel Delta Park uit. Geen gewoon park, maar een levend waterlandschap dat het dorp opnieuw verbindt met zijn oorsprong. De rivier heeft hier ruimte gekregen en schenkt die gul terug aan vissen, vogels, kinderen en honden. Waterkamers glinsteren als open plekken in het groen; houten paden kronkelen door jonge moerasbossen die meebewegen met de seizoenen. In de verte rennen kinderen door het zompige gras, precies zoals ze dat in 1900, 1700 of nog veel eerder deden. De natuur veranderde, maar het spel bleef hetzelfde. Een hond plonst in een zijarm van de rivier en spettert water op als kleine dia-

mantjes. Een wandelaar stopt en sluit de ogen, alsof hij luistert naar verhalen die eeuwenlang tussen riet en water zijn blijven hangen. In dit Boxtel leeft het water niet langer als dreiging, maar als herinnering en bondgenoot. Het stromende verleden heeft hier zijn plek teruggevonden: een ruimte waar natuur en mens niet tegen elkaar strijden, maar elkaar opnieuw omarmen.

Aan de rand van dit deltalandschap staat Kasteel Stapelen, dat al sinds de dertiende eeuw over Boxtel waakt. Het draagt zijn geschiedenis zichtbaar met zich mee: middeleeuwse fundamenten, zeventiende-eeuwse pracht, negentiende-eeuwse restauraties en de stille voetstappen van de Assumptionisten die hier ooit door de gangen trokken. Het is een plek van strijd, geloof, rust en nu van creatie. In 2046 is Stapelen geen museum, maar een levendige werkplaats van de tijd. Jongeren buigen zich over eeuwenoud hout en lezen de patronen. Ambachtslieden, meesters in oude tradities, leren hen hoe je een balk leest

Kasteel Stapelen door Frans Kops, vermoedelijk nageschilderd van een prent uit de 17e of 18e eeuw. Foto: Rini van Oirschot

als een boek, hoe je steensoorten herkent aan hun geur en hoe je herstelt zonder sporen na te laten, omdat je de taal van het oorspronkelijke materiaal spreekt. In het Erfgoed Lab groeit elke dag een toekomst die zich voedt met het verleden. Het kasteel lijkt tevreden te glimlachen; eindelijk wordt het niet alleen herinnerd, maar ook weer gebruikt. Loop je richting het voormalig Missiehuis Sint Theresia, dan voel je opnieuw de zachte verschuiving van de tijd. Waar ooit paters Latijn prevelden en studenten luisterden naar verhalen uit verre missielanden, wonen nu gezinnen, ouderen, starters en zorgverleners samen in een gemeenschap die doet denken aan een moderne variant van oude boerenhofsteden. Huizen zijn gebouwd met circulaire materialen en herstellen zichzelf. In binnentuinen geuren kruiden naar vroeger, terwijl onzichtbare zorgtechnologie meebeweegt met degenen die haar nodig hebben. Soms lijkt het alsof de gangen fluisteren: zo had het altijd moeten zijn.

Bij het spoor ontvouwt zich het vernieuwde Stationskwartier in de ochtendzon. Het station dat in 1865 nieuw leven in het dorp bracht, doet dat nog altijd, maar nu zonder de haast van de jaren twintig. Alles is hier gebouwd op mensenmaat. Ateliers en makersplaatsen, publieke werkruimtes waar mensen samen creëren, experimenteren en leren. Moderne technologie gaat moeiteloos samen met traditionele technieken zoals drukwerk, textiel en ambacht. De sfeer doet denken aan de oude werkplaatsen van de Rechterstraat. Uit cafés stijgt de geur op van koffie die ook honderd jaar geleden zo geroken zou hebben. In het bibliotheeklab krijgen ideeën ruimte die nergens anders passen. Stille hofjes tussen compacte woongebouwen nodigen uit tot zitten, denken en praten. Wie hier loopt, vertraagt vanzelf, alsof het kwartier mee ademt. Deze wijk draait niet om vernieuwing om de vernieuwing, maar om het heruitvinden van nabijheid. Geen futuristische skyline, geen glimmend glas of staal, maar een weefsel van ontmoetingen dat een dorp-in-het-dorp vormt.

En dan zijn er de kernen als Liempde, waar het landschap nog altijd eeuwenoude verhalen ademt, Lennisheuvel en Esch, waar ambacht en eenvoud samensmelten tot tijdloze ritmes. Met als kloppende hart van Boxtel, het centrum wat de plek blijft waar mensen elkaar ontmoeten, waar de Markt echoot van stemmen en waar de Petrus, alles nauwlettend volgt. In 2046 is Boxtel geen futuristische metropool, maar een plek die de toe-

komst heeft verwelkomd zoals het dat altijd deed: met geduld, respect en een koppige liefde voor wat werkt. Niet zozeer groter, maar wijzer, niet sneller, maar bedachtzamer, niet spectaculairder, maar dieper. De toekomst van Boxtel begon niet met technologie, maar met keuzes. Met luisteren naar het water, vertrouwen in het landschap en de gemeenschap, en het besef dat vernieuwing pas betekenis krijgt wanneer zij wortelt in wie je bent en wat je wilt zijn.

Het futuristische gebouw van SintLucas aan de Burgakker. Foto Piet Rood

Het Boxtel van 2046 oogt soms futuristisch in details, maar blijft vertrouwd in de kern. Want de toekomst hier rust niet op glimmende technologie, maar op eeuwenoude wijsheden zoals luisteren naar het water, leven met het landschap, bouwen met respect voor wat er al stond en de gemeenschap koesteren als iets dat niet slijt, maar sterker wordt met de tijd. Zo ontstond een plek waar heden, verleden en toekomst geen opvolgers zijn, maar metgezellen; stemmen in één harmonieus lied dat al eeuwen klinkt. Een rustpunt in een wereld die hectisch is.

Franz Knirsch

Kunstenaar tussen atelier, kerk en gezin

Door Ben Ophof en Christ van Eekelen met dank aan Harry Opdam

Franz Knirsch, foto: collectie Harry Opdam

Van Oostenrijk naar Boxtel

Op 11 december 1863 wordt Franz Knirsch geboren in Ruppertsdorf, een dorp in het toenmalige Oostenrijk. Al vroeg kiest hij voor de kunst. Hij volgt een opleiding aan een kunstacademie in Oostenrijk en werkt enige tijd in Duitsland, onder meer in Dresden. In het voorjaar van 1894 komt hij naar Boxtel. Officieel wordt hij op 19 mei van dat jaar ingeschreven op het adres Markt 27, maar waarschijnlijk woont hij al eerder in Boxtel. Zijn komst markeert het begin van een langdurige band met Boxtel, waar hij uiteindelijk meer dan veertig jaar blijft.

Een kunstenaar in een Brabants dorp

In Boxtel werkt Knirsch bij de kunstinstelling 'Peinture Bogaerts', een belangrijk vertrekpunt voor meerdere kunstenaars die in Boxtel actief zijn, onder wie Pierre Janssen, Jan Kruijsen en Willem Schäffer.

Hier legt Knirsch de basis voor zijn verdere loopbaan. Naast schilder is hij ook actief als tekenaar, graveur en fotograaf. Hij richt een eigen (foto)atelier in en weet zich een vaste plaats te verwerven in het culturele leven van Boxtel.

Zijn woon- en werkadressen veranderen regelmatig. Knirsch woont achtereenvolgens aan de Bosscheweg, de Breukelsestraat – waar hij zelfs de houten villa betreft – en de Kruisstraat. In zijn laatste jaren leeft hij aan de Stationsstraat. Al deze adressen vormen samen een stille route door het Boxtel van rond 1900.

De kruisweg van de Heilig Hartkerk

Het bekendste werk dat Franz Knirsch in Boxtel nalaat, is zonder twijfel de kruisweg in de voormalige H. Hartkerk. Tussen 1906 en 1910 werkt hij aan veertien grote staties, elk ongeveer 120 bij 180 centimeter. De doeken worden bevestigd op stevige eikenhouten panelen en zorgvuldig geconstrueerd om de tand des tijds te doorstaan. Voor deze kruisweg laat Knirsch zich inspireren door een beroemde reeks in de kerk van het Belgische Lanaken, geschilderd door de Belgische kunstenaar J. W. Rosier. Omdat officiële kopieën niet zijn toegestaan, kiest Knirsch voor een eigen aanpak. Hij fotografeert de Lanakense staties en werkt deze thuis uit, waarbij hij herhaaldelijk terugkeert om kleuren en details te bestuderen. In sommige staties geeft hij een persoonlijk tintje door portretten van lokale geestelijken op te nemen. Zo is op de vierde statie kapelaan Donders te herkennen, terwijl op de laatste statie pastoor Eras is afgebeeld. Deze laatste speelt ook een belangrijke rol als opdrachtgever en financier.

14e kruiswegstatie in de voormalige Heilig Hartkerk door Franz Knirsch met linksboven pastoor Frans Eras. Foto: Rini van Oirschot

Werk voor kerk en geestelijkheid

De kruisweg in Boxtel is geen eenmalig project. Knirsch schildert soortgelijke staties voor kerken in onder meer Beneden-Leeuwen en Diessen. Daarnaast maakt hij portretten van hooggeplaatste geestelijken binnen de katholieke kerk. In 1913 schildert hij een portret van de bouwpastoor van de H. Hartkerk Frans Eras. Een deel van zijn werk vindt zelfs zijn weg naar het buitenland, wat wijst op een bredere waardering voor zijn vakmanschap dan alleen binnen Boxtel.

Een verborgen familiegeschiedenis

Achter het ogenschijnlijk rustige kunstenaarsbestaan gaat een complex privéleven schuil. Franz Knirsch is gehuwd met Martha Thekla Steinert, die in 1920 in Boxtel overlijdt. Tijdens dit huwelijk wordt in 1916 een buitenechtelijke dochter geboren: Maria Antonia de Kievit. De moeder is vermoedelijk een huishoudster in dienst van Knirsch. Op zijn advies wordt het kind in Amsterdam geboren, ver weg van de Boxtelse gemeenschap. Hoewel hij het kind niet openlijk erkent, zorgt Knirsch wel voor haar onderhoud. Maria Antonia wordt kort na haar geboorte ondergebracht bij de 'Zusters Onder de Bogen' en later bij een pleeggezin in Maastricht. Dat pleeggezin – Elisa Gerris en haar man, de militair Frederik Amat – speelt een belangrijke rol in haar leven.

Maria Antonia de Kievit (Mimi) geschilderd door Franz Knirsch

Oorlog, huwelijk en gezin

Tijdens de Eerste Wereldoorlog verblijft het pleeggezin in 1917 in Boxtel. Mogelijk woont Maria Antonia dan zelfs bij haar vader in huis. Na het overlijden van Frederik Amat in 1920 verandert de situatie ingrijpend. Franz Knirsch trouwt in 1924 met Elisa Gerris, de pleegmoeder van zijn dochter. Vanaf dat moment woont Maria Antonia bij haar vader en stiefmoeder in Boxtel, waar zij bekendstaat als 'Mimi Knirsch'.

Maria Antonia de Kievit (Mimi Knirsch) in de Clarissenstraat tussen 1935-1940. Foto uit de collectie van Peter van Eijk

Laatste jaren en nalatenschap

Franz Knirsch overlijdt op 23 januari 1939 in Boxtel. Zijn uitvaart vindt enkele dagen later plaats in de Sint-Petruskerk. Hij laat een omvangrijk oeuvre na, waarvan vooral zijn kerkelijk werk nog altijd wordt herinnerd. In de laatste oorlogsjaren van de Tweede Wereldoorlog moeten zijn weduwe en dochter vanwege zijn Oostenrijkse afkomst naar Duitsland vertrekken. Maria Antonia trouwt daar in 1945 met Hendrikus Opdam en keert later terug naar Nederland.

Met het overlijden van Maria Antonia de Kievit in 2011 komt een einde aan een levensverhaal dat zich deels in de schaduw afspeelt, maar onlosmakelijk verbonden blijft met Boxtel. Franz Knirsch leeft voort in zijn werk én in de sporen die hij nalaat in het Boxtelse straatbeeld en kerkelijk erfgoed.

Maria Antonia van Lierop, moeder van Elisa Gerris
 Portret door Franz Knirsch

Schilderij van een Italiaans meisje door Franz Knirsch naar een schilderij van Jacob Maris (1837-1899). Het werk van de laatste kunstenaar wordt geschat op 30.000 tot 50.000 euro. Het werk van Franz Knirsch is voor minder te bewonderen in het MUBO

In 2018 vroeg Johan van Grinsven, journalist bij het Brabants Dagblad, mij, Christ van Eekelen, een keuze te maken uit vijf foto's van de beeldbank en te vertellen waarom ik dat bijzondere foto's vond. Voor één van deze foto's, zie blz 14, schreef ik onderstaand tekst:

Deze kruiswegstatie van de H. Hartkerk werd geschilderd door de Boxtelse kunstschilder Franz Knirsch (1862-1939) naar het origineel van de kunstschilder J. Rossier, een van de beroemdste kruiswegstaties van België. Franz Knirsch kopieerde de veertien staties zonder toestemming van Rossier. De helft van de schilderijen werd door pastoor Eras, de oprichter van de H. Hartparochie, en zijn familie geschonken aan de kerk. Statie nummer vier werd geschonken door kapelaan Donders. Op dit schilderij staat Donders afgebeeld in zijn kostuum dat hij droeg toen hij naar Algiers in Noord-Afrika reisde. Op de laatste statie staat pastoor Eras zelf afgebeeld. Op de achterkant van het schilderij staat geschreven 'F. Eras, Breukelen-Boxtel oud 43 jaren – 1910'. De H. Hartkerk werd in 2015 aan de eredienst onttrokken.

De kruiswegstatie werd in 2017 afgevoerd naar een depot van het bisdom in Veghel. Zowel de parochie als het bisdom weten niet waar de kruiswegstatie gebleven is. Maar na veel naspeuringen blijkt dat de veertien grote schilderijen - meer dan 2 meter breed - zijn overgedragen aan de Kringloopwinkel in Best. Van daaruit gaan ze naar een antiekhandelaar die verkoopt aan een Chinese antiekhandelaar, die ze naar zijn eigen land verscheept. Er is in China veel vraag naar kerkelijk kunst. Niet omdat er zoveel katholieken in China wonen, maar waarschijnlijk komen de schilderijen in grote Chinese restaurants te hangen. Ik vind het een bijzondere foto omdat er een schilderij op staat afgebeeld, dat illegaal tot stand is gekomen en goed honderd jaar in de H. Hartkerk heeft gehangen. De H. Hartkerk is als kerk verdwenen en zelfs het schilderij is uit Boxtel weggevoerd en uit het zicht verdwenen. Ik vind het een hard gelag dat de schilderijen mogelijk in Chinese restaurants hangen. Eigenlijk Godgeklaagd. Maar gelukkig hebben we de foto's nog.

Metaaldetectie: deel 12 accijnsloodjes

Door Peter van Lierop

Accijnsloodjes zijn loodjes die uitgegeven zijn door een overheid. Dat kan hier in Nederland zijn: de Zeven Provinciën (1588-1795), de Bataafse republiek (1795-1806), het Koninkrijk Holland onder Frankrijk (1806-1810), de overgangperiode (1813-1815), de Verenigde Nederlanden (1815-1830) samen met België en vanaf 1830 het Koninkrijk der Nederlanden. Het waren dus eigenlijk bijna altijd ambtenaren die de feitelijke loodjes bevestigden aan een voorwerp. De meesten die wij vinden zijn van de laatste periode, vanaf 1830. Dan gaat het vaak om vleesloodjes. Als er een koe geslacht moest worden, kwam de dierenarts of keurmeester die koe levend keuren. Als die goed gekeurd werd, kneep de ambtenaar met zijn persoonlijke tang een loodje in de staart van het dier, zodanig dat het er alleen af te krijgen was door de staart er af te snijden. Als men het dier ging slachten, was de voorwaarde dat de huid op natuurlijke wijze aan het karkas bleef zitten tot de geslachte keuring. Op die manier kon de keurmeester dan controleren of men wel de koe had geslacht die van te voren levend goed gekeurd was. Bij sommige van deze loodjes zien we nog staartharen tussen de twee loodonderdelen zitten. (lood heeft een conserverende werking, zie afb. 1). Op de voorzijde van het loodje zien we meestal het Rijkswapen (leeuw op gekroond schild met op de achtergrond blokjes en horizontale arcering, zie afb. 2). Op de keerzijde zien we meestal ACC of een variant hiervan en een nummer. Iedere ambtenaar had zijn eigen nummer, zo kon men altijd zien wie het geplombeerd had. Dat waren meestal lokale mensen en daarom vind je in een bepaalde streek vaak hetzelfde nummer terug. Lood is een zacht materiaal en daardoor zijn de afdrukken vaak slecht of niet meer leesbaar na zo'n lange tijd in de bodem gelegen te hebben. De gegevens over de nummers en welke soort accijns het betrof, zijn helaas niet bewaard gebleven bij de belastingdienst, dus wie wat heeft gedaan, is niet meer exact te traceren.

Gevonden in Boxtel

Gevonden in Boxtel

Gevonden in Boxtel, bij dit lood zitten de lange verbindingsstrips er nog aan.

Gevonden in Boxtel

Er waren nog veel meer soorten accijnzen waarbij men loodjes gebruikte. Denk aan accijnzen voor suiker, zout, koffie, azijn, turf, steenkolen, wijn, bier en sterke drank.

Accijnzen werden en worden in Nederland geheven bij de oorsprong, dat wil zeggen bij de productie van accijnsgoederen. Vandaar dat de fabricage van accijnsgoederen aan strakke regels is gebonden. Die moeten er voor zorgen dat de verschuldigde accijnzen netjes en op tijd worden betaald. Dit is dan ook meteen de reden dat er vanaf die tijd zoveel loodjes in omloop zijn gekomen.

Volgende keer: Metaaldetectie deel 13, lakenloodjes

Herinneringen aan vakantiekolonie Sint-Antonius, 1960

Door Michael Klerkx uit Haarlem

In 1960 werd ik samen met mijn jongere broer en oudere zus voor zes weken uitgezonden naar Boxtel. De uitzending verliep via de GG&GD aan de Baan in Rotterdam. We vertrokken 's ochtends vanuit de stad en kwamen in de middag aan bij het koloniehuis in Boxtel. Daar werden we direct van elkaar gescheiden en in verschillende groepen ondergebracht. Mijn leidster was Zuster Bindels, een kordate maar over het algemeen rechtvaardige vrouw. Mijn broertje had minder geluk: hij belandde bij Zuster van Lieshout, die erom bekend stond streng en weinig meellevend te zijn.

De eerste dag was uitputtend. Na alle onderzoeken, het douchen, oren uitspoelen en het uitgebreide medisch onderzoek viel ik doodmoe in bed en huilde van heimwee. Zuster Bindels kwam toen troostend bij me zitten en gaf me een kruisje op mijn voorhoofd. Dat gebaar is me altijd bijgebleven.

De medische onderzoeken werden geleid door een zuster die iedereen 'Mientje' noemde. Zij liep altijd op versleten gympen met een stethoscoop om haar nek, wat haar een wat lugubere uitstraling gaf. Ze stond bekend om haar harde aanpak; ze deelde klappen uit wanneer een kind niet gehoorzaamde. Zelf

had ik daar gelukkig weinig last van, waarschijnlijk omdat ik een rustige indruk maakte. Toch herinner ik me haar stemverheffingen en haar norske manier van doen nog goed.

Een keer riep ze me bij zich omdat er een pakketje van mijn ouders was aangekomen. In mijn bijzijn maakte ze het open: er zat wat snoep, een sinaasappel en een missaaltje in volgens de oude rooms-katholieke liturgie. Mientje nam het snoep in beslag, pelde de sinaasappel en beval me die direct op te eten terwijl zij toekeek. Het missaaltje mocht ik houden, en ik heb het vaak gelezen tijdens de zondagsmis in de kapel. Ik vond het boeiend dat het Latijn naast het Nederlands stond; dat wekte mijn nieuwsgierigheid.

In de dokterskamer werd ook de hoogtezon gebruikt. We moesten dan met de hele groep een eclipsbrillettje opzetten. Ik vond dat een onfrisse, zweterige gebeurtenis, mede door de knoflookachtige lucht van ozon die in de kamer bleef hangen.

We brachten veel tijd buiten door, wandelend over de Kampinase Heide of spelend bij het huis met de bolderkar. Op onze eerste dag kregen we laarsjes aangemeten, waarmee we door de bossen en langs

de zandpaden trokken. Tijdens een van die wandelingen vond ik een katapult. Zuster Bindels nam die onmiddellijk in beslag — tot mijn ergernis, maar later begreep ik wel waarom. Een ander moment dat me bijbleef, was toen ik door het raampje van een klein huisje keek en een dood varken zag liggen met een label aan zijn poot. Dat beeld zal ik nooit vergeten.

De slaapzaal herinner ik me nog goed. Mijn bed stond helemaal vooraan links, met het hoofdeinde tegen de muur. Ik moest op mijn rechterzij liggen en mocht me niet omdraaien; Zuster Bindels hield de wacht in het tussenkamertje. Als ik toch op mijn rug lag, kon ik recht vooruitkijken in het kleine vierkante venster tegenover mijn bed — het meest rechtse van de vleugel van het gebouw. Ook de verlichting in de plinten staat me nog helder voor de geest, iets wat ik toen heel bijzonder vond.

De eetzaal had lange tafels die in de lengte van de zaal stonden opgesteld. Rechts bevond zich een verhoogd podium, waar de dienstdoende zuster toezicht hield tijdens het eten. De maaltijd werd vaak afgesloten met voorlezen, bijvoorbeeld uit *Wipneus en Pim en de Knuppelmannetjes*. Toch vonden in die eetzaal ook de meeste incidenten plaats — vooral wanneer kinderen gedwongen werden om te eten of een draai om hun oren kregen. De zuster van de dokterskamer, die altijd op haar gympen liep, stond bekend om haar plotse-linge razernij. Na het avondeten kregen we altijd

een Halitran-pilletje toegediend. Iedereen aan tafel kwam aan de beurt. De zuster duwde je hoofd achterover en riep 'mond open', vervolgens wierp ze de pil in je keelgat. Slikken ging dan vanzelf. Dit alles gebeurde om levertraan uit de fles te vermijden (extreem ranzige smaak).

De zondagen brachten we door in de kapel, die ik me nog goed herinner. Ondanks de heimwee heb ik over het geheel genomen een redelijk goede herinnering aan mijn verblijf in Boxtel. Mijn broer en zus hebben het moeilijker gehad, vooral omdat de omgangsvormen streng waren en contact met thuis streng gecontroleerd werd.

De zo karakteristieke toren van de Maria Regina-kerk had zo'n bijzondere vorm, dat ik mij hem nog goed kan herinneren. Iedere zondag als ik in de kapel van het koloniehuis Sint-Antonius de mis bijwoonde, zag ik die toren door het zijraam van die kapel. De associatie met een filtersigaret is mij sindsdien altijd gebleven.

Toen we na zes weken weer terugkeerden naar Rotterdam, huilde mijn moeder van opluchting — ze had ons ontzettend gemist. Zelf hervatte ik mijn school op de Hendrik Backerschool aan de Veurstraat, een nieuw begin na een bijzondere, soms harde maar onvergetelijke tijd.

Inhoud Boxtel Kroniek april 2026

Voorwoord	blz. 2
Alg. Ledenvergadering en Heemkundepluim	blz. 3
Strooike tot midden jaren zestig	blz. 6
De laatste reis van Dirk van der Hulst	blz. 8
85 jaar Heemkunde Boxtel	blz. 9
Waterschap De Dommel	blz. 10
Boxtel, een bespiegeling	blz. 12
Franz Knirsch	blz. 14
Metaaldetectie	blz. 17
Herinneringen aan Sint Antonius	blz. 18
In Memoriam Ruud van Nooijen	blz. 20

Foto voorpagina:

Spiegeltent Bon Salon, waar van 24 mei tot en met 21 juni 2026 het Dorpsfeest wordt gehouden. Op 11 juni houdt Heemkunde Boxtel hier een feestje ter gelegenheid van het 85-jarig jubileum. Foto: Rini van Oirschot

Colofon

WEBSITE:	www.heemkundeboxtel.nl
BEELDBANK:	www.beelddbankboxtel.nl
FILMBANK:	www.filmbankboxtel.nl
BOEKENBANK:	www.boekenbankboxtel.nl
BIDPRENTJES :	www.bidprentjesboxtel.nl
FACEBOOK:	www.facebook.com/heemkundeboxtel

VOORZITTER:

Henk van Beers

PENNINGMEESTER:

Nellie van den Brandt-Boselie

E-mail: penningmeester@heemkundeboxtel.nl

Rek.nr.: NL79 RABO 0128712880

t.n.v. Heemkunderkring Boxtel

SECRETARIS EN LEDENADMINISTRATIE:

Christ van Eekelen

De Houtbreker 23

5283 ME Boxtel

Telefoon: 0411-675818

E-mail: secretaris@heemkundeboxtel.nl

REDACTIE:

Frank van Doorn

Christ van Eekelen

Hanneke van der Eerden

Nellie van den Brandt-Boselie

Nel van Doorn- van de Langenberg

E-mail: redactie@heemkundeboxtel.nl

In Memoriam Ruud van Nooijen, 1947-2025

Door Hanneke van der Eerden

Net voor oudjaar kwamen veel Boxtelaren samen om afscheid te nemen van Ruud van Nooijen, die na een ziekbed op 24 december overleed. Door de naoorlogse woningnood woonden zijn ouders in de Rechterstraat in, waar Ruud werd geboren. En hoewel zijn werk bij Defensie hem vaak elders bracht, bleef Ruud Boxtel altijd trouw.

Van 1979 tot 1991 was hij secretaris van onze Heemkunderkring. In die periode zette hij zich uitzonderlijk in voor de oprichting van een gemeentelijke monumentencommissie. Ook was hij nauw betrokken bij de werkgroep die zich warm maakte voor de restauratie van de toen sterk vervallen Petrustoren. Voor onze Heemkunderkring verzorgde hij talrijke lezingen over de meest uiteenlopende onderwerpen. Zijn fotografisch geheugen voor namen en jaartallen kwam daarbij uitstekend van pas, aangevuld met zijn fraaie eigen foto's.

Door zijn brede belangstelling en uitgebreide kennis deed je nooit tevergeefs een beroep op hem. Dat vertaalde zich in zijn deelname aan allerlei bestuursfuncties en werkgroepen. Zo was hij vrijwilliger bij Museum Boxtel, bestuurder bij de stichting Hendrik Verhees, de Stichting Kerkconcerten en de Brabantse Orgelfederatie. Daarnaast richtte hij, zelf veteraan, de stichting Veteranen Boxtel op.

Ruud – herkenbaar aan zijn hoed en camera – was een vertrouwde verschijning bij vrijwel alles wat in Boxtel georganiseerd werd, vooral op historisch gebied. Als auteur en fotograaf laat hij ons een groot aantal boeken na over de historie, cultuur en natuur van Boxtel en het Groene Woud. Ook daarin kwam zijn gedetailleerde kennis goed van pas. Om enkele boektitels te noemen: *Hendrik Verhees*, *Kasteel Stapelen*, *Kartuizerhoeven*, *Den Eijngel* en de onlangs verschenen boeken over *Kasteren* en *De Baest*.

We zullen zijn tomeloze inzet, zijn kennis en zijn betrokkenheid zeer missen.

Jaaroverzicht Heemkunde Boxtel 2026

04 april	Kleine wandelexcursie naar de Mortelen gids: Leon Vingerhoeds
16 april	Jaarvergadering en uitreiking Heemkundepluim
03 september	Lezing en boekpresentatie 'Pierre Janssen' door Christ van Eekelen
13 september	Open Monumentendag
15 oktober	Lezing over de geschiedenis van de Brederodeweg, door Ben Ophof
19 november	Lezing 'Restauratie Domtoren Utrecht' door Karlijn de Wild